

NEFORMALNA MREŽA ZA RAZVOJ MEDIJSKE I INFORMACIJSKE PISMENOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

SMJERNICE ZA STRATEŠKI RAZVOJ

Bosna i Hercegovina
Regulatorna agencija za komunikacije

Ovaj dokument je proizveden uz podršku Vijeća Evrope u okviru projekta pod nazivom „Medijska i informacijska pismenost: za ljudska prava i demokratiju“ u okviru Akcionog plana Vijeća Evrope za Bosnu i Hercegovinu za period 2018-2021. Finansiranje na nivou Akcionog plana obezbijedili su Luksemburg i Norveška.

Mišljenja iznesena u ovoj publikaciji su odgovornost autora i ne predstavljaju nužno službenu politiku Vijeća Evrope.

Reproduciranje odlomaka (do 500 riječi) je dozvoljeno za nekomercijalne svrhe, pod uslovom da je očuvan integritet teksta, da se odlomak ne koristi izvan konteksta, da ne pruža nepotpune informacije, odnosno da na neki drugi način ne dovodi čitaoca u zabludu u pogledu prirode, opsega ili sadržaja teksta. Izvorni tekst se uvijek mora citirati kako slijedi: „© Vijeće Evrope, godina objavljivanja“. Svi ostali zahtjevi u vezi sa reprodukcijom/prevodom cjelokupnog dokumenta ili nekog njegovog dijela trebaju se uputiti Direktoratu za komunikacije Vijeća Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili na adresu publishing@coe.int).

Dizajn i grafička priprema: Odjel za informaciono društvo,
Vijeće Evrope

Fotografije: ©Shutterstock

Jedinica za lekturu SPDP nije lektorirala ovu publikaciju radi ispravke štamparskih i gramatičkih grešaka.

© Vijeće Evrope, Novembar 2022.

NEFORMALNA MREŽA ZA RAZVOJ MEDIJSKE I INFORMACIJSKE PISMENOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

SMJERNICE ZA STRATEŠKI RAZVOJ

novembar 2022.

Autori:

Lejla Turčilo

je redovna profesorica na Odsjeku Komunikologija/Žurnalistika Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, gdje je i Voditeljica Centra za cjeloživotno učenje. Bavi se istraživačkim radom, sa posebnim fokusom na novinarstvo, medije i medijsku i informacijsku pismenost.

Vuk Vučetić

je doktor komunikoloških nauka i radi na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Istočnom Sarajevu. Njegova sfera interesovanja su masovni mediji, medijska pismenost, novi mediji, društvene mreže, političko komuniciranje, kao i uloga savremenih medijskih tehnologija u društvu.

Vijeće Evrope

Sadržaj

Executive Summary

1. Uvod: Opće napomene o nivou medijske i informacijske pismenosti u Bosni i Hercegovini	1
2. Uspostavljanje, misija i vizija Mreže za medijsku i informacijsku pismenost u Bosni i Hercegovini	2
3. Dosadašnje aktivnosti Mreže za MIP u BiH	3
4. Akteri uključeni u Mrežu za MIP u BiH	4
5. Analiza iskazanih potreba članica MIP Mreže – fokus grupe i osnovni zaključci.....	10
6. Ključne preporuke za strateški razvoj Mreže za MIP u BiH.....	13
Izvori	15

Executive Summary

In 2019, the launch of the informal network of actors in the field of media and information literacy in Bosnia and Herzegovina (hereby: the Network) represents an important step toward a systemic approach for the development and promotion of media and information literacy in the country.

As the state regulator, the Communications Regulatory Agency (CRA) of Bosnia and Herzegovina (BiH) undertook the obligation of being the instigator of the launch of the network, which has achieved relatively good results to date. Namely, so far a specialised website for media and information literacy has been launched, as well as a Facebook page, which contains all the important information about the activities of various actors from both areas in Bosnia and Herzegovina. One of the most significant events is the organisation of the Media and Information Literacy Week, as well as the organisation of the Media and Information Literacy Fair, where various actors from Bosnia and Herzegovina have the possibility to present their activities and contributions in the field of media and information literacy. To a certain extent, the coming into being of the network contributed to the familiarisation of MIL actors with each other, as it offered a platform for networking and exchange of idea and practices.

While the network has continued its work on MIL on goodwill and good initiatives, it is also the moment to start thinking and shaping the future of the Network, its role, organisation and way of functioning, financing, goals and other operational aspects.

Below are the key recommendations that emerged from this research, which aim to pave the way for the strategic development of the Network for MIL in Bosnia and Herzegovina:

1. The Communications Regulatory Agency of Bosnia and Herzegovina should remain the coordinator of the Network's work.

The Communications Regulatory Agency of Bosnia and Herzegovina is a public institution with a safe and stable source of income. Although it is still not formally legally obliged to do so, the CRA as a responsible institution has taken upon itself the obligation, as the state media regulator, to deal with the topic of media literacy, which is in accordance with the revised EU Directive on Audiovisual Media Services (AVMSD). In this regard, it is a logical recommendation that CRA – in the initial stages of the Network's development – continues to assume a coordinator role for activities through the provision of logistical support and, to a certain extent, financial support for the organisation and operation of the Network.

2. Creation of a Media Literacy Sector within the Communication Regulatory Agency of Bosnia and Herzegovina.

The formation and functioning of the Network is a reflection of some kind of strategic thinking in the context of an increased affirmation and popularisation of media literacy in the country. In this regard, it is necessary to make efforts to launch a special Sector for media literacy within the CRA. Having said that, the existing capacities of CRA are simply not sufficient to think about the work of the Network in a serious, responsible and strategic way.

3. The existence and functioning of the Network in itself are not enough, it is necessary to work on greater visibility and affirmation of the Network at the domestic and international scene.

In order to ensure the long-term and sustainable functioning of the Network, it is necessary to encourage as many domestic actors as possible, especially decision-makers and international organisations. It is important that these actors get involved in some way through complementary efforts and support the work of the Network, as well as get involved in projects regarding media literacy.

4. In order to achieve higher quality and efficiency of the work of the Network, it is important to organise the Network into clusters.

- a. Faster and more efficient communication is necessary for higher quality work of the Network. In this sense, it is proposed to create clusters according to different criteria:
 - i. Areas within the field of media literacy: education; civil society; international institutions, etc.
 - ii. Various topics within the field of media literacy: advocacy and policy; creation and analysis of media content; digital platforms; security, personal data and copyright.
- b. It is recommended that one representative be appointed from each cluster to be in charge of communication within and between clusters.

5. Establishment of an Advisory Board that will systematise and improve the work of the Network.

The Advisory Board would have the task of meeting regularly and agreeing on joint activities of the Network (say in the sense of a joint approach to decision-makers), and/or individual clusters, as well as efforts to somehow reduce the duplication of project activities.

6. Creation of a recognisable and original visual identity of the Network.

Greater visibility and affirmations of the Network represent short-term goals. More efficient realisation of these goals can be achieved, among other things, by better media representation, that is, by an original visual identity (logo). It is recommended that the creation of the visual identity constitute one of the first activities to take place.

7. Creation and adoption of a common framework document for the promotion of media and information literacy.

Membership in the Network should be voluntary, and the creation or signing of a joint document (declarations/recommendations/policy) could at the same time represent a kind of "passport" to the Network and commitment to the work, goals and general mission of the Network.

8. Launching of an annual expert-scientific conference dedicated to media literacy, which would contribute to the affirmation of the Network.

An annual conference dedicated to media literacy would be a positive event for several reasons:

- i. Connecting various stakeholders from Bosnia and Herzegovina and the region.
- ii. Creating a quality base of professional and scientific texts on contemporary trends in the field of media literacy that could be published in the form of a collection of works.
- iii. Creating and maintaining quality connections with relevant ministries and donors, thus having two goals.

9. Organisation of professional seminars and workshops by clusters for members of the Network together with other existing Networks in the region and Europe.

Various seminars, workshops, and round tables in which actors dealing with media and information literacy from the region and Europe would participate could be useful for enhancing the work of the Network and individual clusters. Sharing of experiences and knowledge among different actors are necessary in order to have a better approach to identifying and solving problems in the field.

10. Lobbying and advocacy for the creation of strategic documents at the entity and state level with the aim of promoting and affirming media and information literacy should be among the goals of the Network.

1. Uvod: Opće napomene o nivou medijske i informacijske pismenosti u Bosni i Hercegovini

Medijska i informacijska pismenost (MIP) smatra se jednom od ključnih kompetencija 21. stoljeća, no u Bosni i Hercegovini (BiH) ona se shvata i razvija na različite, nerijetko i suprotne/suprotstavljene načine. Vidljivo je to i iz samog definisanja pojma medijske pismenosti, njene veze sa informacijskom pismenošću, pristupa ovom pitanju, prijedloga rješenja problema niskog nivoa medijske i informacijske pismenosti u BiH, iz primjene tih prijedloga u praksi, kao i nerijetko nekomplementarnih, pa i dupliranih aktivnosti različitih aktera.

Kad je riječ o definisanju pojma medijske pismenosti, u objavljenoj naučnoj produkciji u BiH može se naći nekoliko različitih pristupa medijskoj pismenosti, a koji je vide kao:

- Stand-alone fenomen: medijska pismenost kao skup znanja i vještina za kvalitetno korištenje medija; unutar ovog pristupa razlikujemo diskurs opasnosti: naučiti kako se zaštititi od negativnih učinaka medija na pojedince i društvo i diskurs prilike: naučiti kako na najbolji način iskoristiti medije za zadovoljavanje svojih informacijsko-komunikacijskih potreba;¹
- Medijska pismenost kao neodvojiva od informacijske pismenosti: medijska pismenost kao skup znanja i vještina koje su integralni dio informacijske pismenosti ili koje su sa njom komplementarne i neophodno ih je paralelno razvijati.²

U svakom slučaju, svi pristup i definicije polaze od toga da se medijska pismenost ne odnosi samo na interakciju s medijima, nego na kvalitetnu participaciju u društvu, te da je medijska pismenost, u svom najširem značenju, skup metoda, pristupa i procesa za osnaživanje kompetencija društvene participacije, odnosno preduslov razvoja demokratske kulture savremenog društva. U tom kontekstu danas se najviše koristi pojam medijska i informacijska pismenost, koji slijedi integrativni koncept, a kojeg koristimo i u ovom strateškom dokumentu, smatrajući da je potrebno da mreža aktera okuplja sve koji se bave medijskom i/ili informacijskom pismenošću.

Kad je riječ o prijedlozima rješenja problema niskog nivoa medijske i informacijske pismenosti u BiH, oni se uglavnom odnose na:

- Integraciju medijske i informacijske pismenosti u formalno obrazovanje, odnosno kreiranje curricula medijske i informacijske pismenosti za sve nivoe obrazovanja od predškolskog do visokog; u ovom kontekstu postoje dva pristupa: medijska i informacijska pismenost

¹ Jedan od aktera koji zastupa ovakav pristup je, pored Regulatorne agencije za komunikacije:

<https://medijskapismenost.ba/> i APOSO kroz etwinning projekat: <https://aposo.gov.ba/hr/etwinningova-tema-za-godinu-2021-medijska-pismenost-i-dezinformacije/> koji uglavnom polazi od diskursa opasnosti (od dezinformacija).

² Jedna od institucija koja zastupa ovakav pristup je Institut za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, koji razvija integralno medijsku i informacijsku pismenost: <https://fpn.unsa.ba/b/medijska-i-informacijska-pismenost/>.

kao zaseban predmet i medijska i informacijska pismenost kao kros-curricularna kompetencija koja će se podučavati kroz sve predmete;

- Programe neformalnog obrazovanja čiji su nosioci uglavnom organizacije civilnog društva i koji su najčešće dio širih projektnih aktivnosti;
- Kreiranje obrazovnih sadržaja i materijala dostupnih online na osnovu kojih svako individualno može steći neka znanja i vještine u ovoj oblasti;^{3 4}
- Javna zagovaranja i kampanje za podizanje svijesti o važnosti medijske i informacijske pismenosti.⁵

Medijska i informacijska pismenost jeste, dakle, u posljednjih nekoliko godina u fokusu brojnih aktera, no još uvijek stoji potreba za sinhronizacijom i koordinacijom njihovih aktivnosti. Jedan od načina ostvarivanja te sinhronizacije i koordinacije je i uspostavljanje Neformalne Mreže aktera iz oblasti medijske i informacijske pismenosti (Mreže za MIP).

2. Uspostavljanje, misija i vizija Mreže za medijsku i informacijsku pismenost u Bosni i Hercegovini

Regulatorna agencija za komunikacije BiH je krajem 2019. godine inicirala okupljanje institucija i organizacija aktivnih u oblasti medijske i informacijske pismenosti u neformalnu Mrežu za razvoj medijske i informacijske pismenosti u BiH (Mreža za MIP u BiH/Mreža)⁶.

Misija Mreže za MIP u BiH, koja je do sada okupljala oko 70 različitih organizacija i institucija koje se bave temama medijske i informacijske pismenosti, jeste razmjena informacija, koordinacija aktivnosti, planiranje i provođenje zajedničkih aktivnosti, te promocija resursa izrađenih u okviru različitih projekata u BiH na način da trajno budu dostupni široj javnosti na jednom mjestu.

Formiranje Mreže za MIP u BiH u skladu je sa dobrom praksom drugih evropskih regulatora. U maju 2018. godine Radna grupa za medijsku pismenost Evropske platforme regulatornih tijela (EPRA) usvojila je dokument pod nazivom „Smjernice za MIP Mreže“⁷ koje prepoznaju Mrežu za MIP kao osnovni resurs za efikasno ispunjavanje regulatornih obaveza i nadležnosti u domenu promoviranja MIP-a. Važno je istaknuti da Smjernice prepoznaju regulatore kao kreatore i koordinate aktivnosti državnih Mreža za MIP, naglašavajući kako su regulatori trajno angažovani u ovoj oblasti, imaju uglavnom već uspostavljenu saradnju sa akterima iz

³ Jedan od takvih programa je Open Educational Resource MIL Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu: <https://mip.unsa.ba/course/>.

⁴ Jedan od sajtova na kojem je dostupan veliki broj korisnih materijala je: www.medijskapismenost.ba.

⁵ Jedna od takvih kampanja su i Dani medijske pismenosti UNESCO u koje je uključena i Regulatorna agencija za komunikacije, kao i facebook stranica Medijska i informacijska pismenost u BiH: <https://www.facebook.com/mipismenostbih>.

⁶ U tekstu će se u istom značenju koristiti termini Mreža za MIP u BiH ili samo Mreža.

⁷ „Smjernice za MIP Mreže“ dostupno na:

https://cdn.epra.org/attachments/files/3336/original/EPRA_MIL_Taskforce_MIL_Networks_-_Guidelines_final.pdf?1528723176.

različitih sektora, te njihove aktivnosti nisu ovisne o trajanju i resursima pojedinačnih projekata, čime se obezbjeđuje održivost ovakvih Mreža. Regulatorna agencija za komunikacije u BiH je uspostavu ovakve Mreže za MIP predvidjela već 2018. godine svojim Razvojnim srednjoročnim planom za 2019. - 2021. godinu, a realizacija aktivnosti je uslijedila nakon formiranja Odsjeka za sadržaje i medijsku pismenost krajem 2019. godine.

3. Dosadašnje aktivnosti Mreže za MIP u BiH

Razvojnim srednjoročnim planom za 2019. - 2021. godinu, a realizacija aktivnosti je uslijedila nakon formiranja Odsjeka za sadržaje i medijsku pismenost krajem 2019. godine.

Dosadašnje aktivnosti Mreže za MIP u BiH možemo podijeliti u nekoliko kategorija:

- Razmjena informacija i strateško planiranje: U ovu svrhu održavaju se sastanci Mreže za MIP u BiH i dijele aktuelne informacije putem emaila. Na sastancima Mreže za MIP u BiH, koji su predviđeni da se odvijaju najmanje dva puta godišnje, a do sada ih je održano pet, učestvovao je veliki broj različitih organizacija, institucija i pojedinaca koje se bave temama medijske i informacijske pismenosti, uključujući nadležna ministarstva, državne agencije i druge institucije, međunarodne organizacije, akademsku zajednicu, organizacije civilnog društva, medije, stručnjake na teme razvoja i dobrobiti djeteta, medija i komunikacija, online sigurnosti, pedagogije itd. Akteri na sastancima predstavljaju svoje aktivnosti i razgovaraju o mogućnostima saradnje, koordinacije i sinhronizacije. Pored komunikacije putem emaila između sastanaka, u okviru rada Mreže za MIP u BiH uspostavljena je i zatvorena Facebook grupa Medijska i informacijska pismenost - grupa eksperata u BiH koja olakšava razmjenu informacija između eksperata.

- Individualne aktivnosti partnerskih organizacija uključenih u Mrežu za MIP: Ove aktivnosti kreću se u rasponu od kampanja za podizanje svijesti o važnosti medijske i informacijske pismenosti, pripreme resursa i izvora iz kojih građani mogu dobiti više znanja o medijskoj i informacijskoj pismenosti, pripreme i održavanja treninga, uključivanja MIP-a u formalno obrazovanje, izrade strateških dokumenata na svim nivoima i lobiranje kod predstavnika vlasti za donošenje normativnih rješenja koja bi podstakla razvoj medijske i informacijske pismenosti kod građana, projekata sa međunarodnim akterima, pa do objavljivanja informacija o tim aktivnostima na web stranicama članica Mreže kao i na web stranici www.medijskapismenost.ba

- Podizanje svijesti javnosti o važnosti medijske i informacijske pismenosti: U svrhu podizanja svijesti javnosti na raznolike teme iz oblasti medijske i informacijske pismenosti, te promocije izrađenih resursa na ove teme različitih partnerskih organizacija i institucija uspostavljena je prvo Facebook stranica, a potom i web-portal Medijska pismenost.ba koji treba da služe kao centralno mjesto za informacije i resurse na temu medijske i informacijske pismenosti u državi. Jedna od aktivnosti aktera Mreže za MIP na podizanju svijesti je i kampanja „Dani medijske i informacijske pismenosti“ kao i „Sajam medijske i informacijske

pismenosti“ koji se organizuje u okviru kampanje, putem kojih akteri uključeni u Mrežu za MIP predstavljaju svoje aktivnosti, resurse koji mogu biti od koristi građanima i približavaju koncept medijske i informacijske pismenosti široj javnosti.

4. Akteri uključeni u Mrežu za MIP u BiH

U radu Mreže za MIP u BiH učestvuje veliki broj različitih organizacija, institucija i pojedinaca koje se bave temama medijske i informacijske pismenosti. U svrhu lakše koordinacije i organizacije aktivnosti aktera uključenih u Mrežu za MIP u BiH, u ovom strateškom dokumentu dijelimo ih u klasterne, po osnovu kriterija srodnosti njihovih aktivnosti i polja u kojem djeluju.

Akteri razvrstani po klasterima:

Klaster	Institucije/organizacije
Mediji	Al Jazeera Balkans portal, BHRT - Radiotelevizija Bosne i Hercegovine, FTV - Radio-televizija Federacije Bosne i Hercegovine, Radiosarajevo.ba, Radiotelevizija Republike Srpske, Televizija Sarajevo, Školegijum, Anliziraj ba
Obrazovanje (formalno, neformalno, svi nivoi)	Asocijacija za medijsku edukaciju, demokratizaciju i istraživanja "Mediana" - Univerzitet u Tuzli, Banja Luka College (BLC), Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu, Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, Filozofski fakultet Univerziteta u Zenici, Javna ustanova Biblioteka Sarajeva, Javna ustanova Osnovna škola "Safvet - beg Bašagić", JU Opća biblioteka Maglaj, Kantonalna javna ustanova Porodično savjetovalište Sarajevo

Međunarodne organizacije	British Council, Delegacija Evropske unije u BiH i Ured specijalnog predstavnika Evropske unije, Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini – Sarajevo, Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini – Mostar, UNDP u Bosni i Hercegovini, UNDP - program IT Girls, Save the Children, Schüler Helfen Leben, UNICEF Bosnia nad Hercegovina, UN WOMEN, Vijeće Evrope u Sarajevu Council of Europe Office in Sarajevo, Word Vision Bosnia and Herzegovina, UNFPA Bosnia and Herzegovina.
Komercijalne organizacije i PR agencije	PRIME Communications Sarajevo, MAM Design Studio.
Digitalni posrednici (društvene mreže, pretraživači)	-
Civilno društvo i NVO	Nauka i svijet/Quantum of science, Psihološko savjetovalište za djecu i roditelje Iskre odrastanja, BAM - Asocijacija informacijskih stručnjaka - bibliotekara, arhivista i muzeologa, Centar za promociju civilnog društva, Centar za sigurni internet - Međunarodni forum solidarnosti MFS – EMMAUS, Centar za tehničku kulturu, Društvo bibliotekara Federacije BiH, Društvo bibliotekara Republike Srpske, Institut za majku i dijete, Mediacentar Sarajevo, Mreža savjeta/vijeća učenika u BiH, Omladinska novinska asocijacija u Bosni i Hercegovini (ONA u BiH), Raskrinkavanje.ba, Sigurno dijete.ba. Centar za obrazovne inicijative Step by Step, Udruga studenata novinarstva "Press", Udruženje BH Novinari, Udruženje "Naša djeca" Sarajevo Udruženje "NOVA GENERACIJA" Udruženje TIM, UNESCO područni ured u Sarajevu, Vijeće roditelja osnovnih škola Kantona Sarajevo
Regulatorna i samoregulatorna tijela	Regulatorna agencija za komunikacije, Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini

Institucije vlasti	<p>Agencija za zaštitu ličnih/osobnih podataka u BiH, Ombudsman za djecu Republike Srpske, Federalno ministarstvo prometa i komunikacija, Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine - Sektor za obrazovanje; Sektor za nauku i kulturu, Ministarstvo komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK, Ministarstvo saobraćaja i veza Republike Srpske</p> <p>Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Ured državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima</p> <p>Ministarstvo za naučnotehnološki razvoj, visoko obrazovanje i informacijsko društvo</p> <p>Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS</p> <p>Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS Prosvjetno-pedagoški zavod KS</p>
Pojedinci (novinari, blogeri, influenceri ili druge javne osobe)	<p>Rubina Čengić</p> <p>Ozren Kebo</p> <p>Almir Panjeta</p> <p>Zoran Ćatić</p> <p>Nada Grahovac</p>

Kad je riječ o konkretnim aktivnostima, navest ćemo samo neke primjere sistemskog razvoja medijske i informacijske pismenosti koje poduzimaju članice Mreže u različitim poljima djelovanja (publiciranje, projekti domaći i međunarodni, zagovaranje).

Prvu knjigu o strateškom pristupu medijskom opismenjavanju napisala je Lea Tajić 2013. godine⁸, a nakon toga objavljeni su brojni znanstveni članci, knjige i strateški radovi. Regulatorna i samoregulatorna tijela u Bosni i Hercegovini realizovala su različita istraživanja medijske i informacijske pismenosti, kao i obrazovane programe i treninge. Regulatorna agencija za komunikacije BiH uspostavila je Mrežu za MIP u BiH u nastojanju da koordinira svoje aktivnosti, te razvila FB stranicu⁹, web stranicu *medijskapismenost.ba*¹⁰ koja predstavlja

⁸ <https://www.media.ba/bs/magazin-medijska-politika-regulativa/lea-tajic-pred-nama-je-jos-dug-put>.

⁹ <https://www.facebook.com/mipismenostbih>.

¹⁰ <https://medijskapismenost.ba/>.

dio regionalne UNESCO-ve online platforme za MIP (SEEMIL)¹¹ i dio svoje web stranice¹² koji se odnosi na medijsku, odnosno medijsku i informacijsku pismenost. RAK blisko surađuje s Vijećem Europe na razvoju strategija medijske pismenosti, uključujući one za sprječavanje širenja dezinformacija. Osim toga, RAK je uključen u provođenje istraživanja o medijskim navikama djece i odraslih u BiH, zatim internih projekata u domenu MIP-a (kao što je npr. aktuelni projekat Agencije "Zaštita djece na internetu u sistemu korisnika dozvola RAK-a") kao i u realizaciju projekata partnerskih organizacija koji se tiču MIP-a.

Univerzitet u Sarajevu također radi na razvoju strateškog pristupa medijskoj i informacijskoj pismenosti u formalnom obrazovanju. Institut za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu strateški je partner UNESCO-a u projektu „Izgradnja povjerenja u medije u Jugoistočnoj Europi i Turskoj“¹³. Osim razvoja strateškog pristupa MIP-u u BiH, pružanja obuke za nastavnike i bibliotekare u BiH u području MIP-a, izdavanja knjiga i uspostavljanja otvorenih obrazovnih izvora (OER) za MIP, Institut je razvio hibridni model višekomponentne integracije MIP-a u formalnom obrazovanju u BiH i radio na lobiranju da MIP postane sastavni dio formalnog obrazovanja na svim nivoima u BiH¹⁴.

Kada je u pitanju uvođenja MIP-a u curriculume za formalno obrazovanje, na pet javnih univerziteta u BiH (Mostar, Banja Luka, Istočno Sarajevo, Sarajevo, Tuzla) se izučava medijska i informacijska pismenost. Uglavnom je predmet medijska pismenost u okviru studijskih programa novinarstvo i/ili komunikologija. Međutim, medijska pismenost odnosno medijska i informacijska pismenost se izvode i na na prvoj godini dodiplomskog studija Fakulteta političkih nauka i Filozofskog Fakulteta (Katedra za informacijske nauke) na Univerzitetu u Sarajevu, i na trećoj godini prvog ciklusa na studijskom programu za Politikologiju i međunarodne odnose na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Istočnom Sarajevu .

Agencija za predškolsko, osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje BiH je kroz e-Twinning program i Erasmus+ razvila projekt Medijska pismenost i dezinformacije. Područja koja pokriva eTwinning uključuju: digitalnu pismenost, digitalna i intelektualna prava i odgovornosti, digitalnu sigurnost i zaštitu podataka, digitalno zakonodavstvo i kodekse ponašanja, digitalnu dostupnost i digitalnu komunikaciju. Tokom 2021. Agencija je promovirala medijsku pismenost i borbu protiv dezinformacija kroz mnoge aktivnosti: od mogućnosti stručnog usavršavanja do Mrežnih događaja i konferencija, od komunikacijskih kampanja i publikacija do istaknutih članaka na njihovom web portalu¹⁵.

Drugi akteri, uglavnom iz civilnog društva, koji predano rade na razvoju neformalnih programa medijske pismenosti, provode istraživanja i promiču medijsku pismenost kao sredstvo za

¹¹ <https://seemil.org/bosnia-and-herzegovina/>.

¹² <https://rak.ba/hr/brdcst-media-literacy>.

¹³ <https://fpn.unsa.ba/b/medijska-i-informacijska-pismenost/>.

¹⁴ Više o hibridnom modelu može se pronaći u publikaciji Vajzović et al. (2021). *Medijska i informacijska pismenost: dizajn učenja za digitalno doba*. Sarajevo: FPN. Dostupno na: https://fpn.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2021/04/MEDIJSKA-I-INFORMACIJSKA-PISMENOST-DIZAJN-UCENJA-ZA-DIGITALNO-DOBA_e-izdanje-1.pdf.

¹⁵ <https://aposo.gov.ba/hr/etwinningova-tema-za-godinu-2021-medijska-pismenost-i-dezinformacije/>.

borbu protiv dezinformacija su: Udruženje BH novinari¹⁶, Media Centar Sarajevo¹⁷, Zašto ne (organizacija koja je također vlasnik platforme za provjeru činjenica Raskinkavanje)¹⁸ i drugi. Mediacentar je nevladina organizacija koja je u BiH aktivna dugi niz godina. Do sada su organizovali i sproveli veliki broj projekata koji se tiču medijske pismenosti u najširem smislu. Mediacentar je bio jedan od organizatora možemo slobodno reći jedne od prvih značajnijih konferencija koje su posvećene medijskoj pismenosti "Media meet literacy" koja je održana u Sarajevu 2017. godine¹⁹. Neki od najaktuelnijih projekata koje vodi Mediacentar su "Mladi za bolje medije"²⁰ (2021) posvećen je razvoju inovativnog pristupa jačanju neovisnih medija u Bosni i Hercegovini i unapređenju medijske pismenosti. Zatim, u okviru projekta "Jačanje medijske pismenosti kod mladih"²¹ je organizovano niz radionica za mlade iz čitave BiH na kojima se učilo o dezinformacijama, propagandi, dekontekstualiziranim fotografijama i videima čiji je sadržaj moguće provjeriti kroz besplatne alate koje će im pomoći da procijene kredibilitet medija i medijskog sadržaja. Konačno projekat "Izgradnja otpornosti na dezinformacije: program obuke za porodice, nastavnike, novinare i širu javnost"²² (2021) se odnosi na jačanja lokalnih struktura podrške za medijskog opismenjavanje djece, njihovih roditelja i staratelja, novinara i novinarki, te svih ostalih osoba koje pružaju dodatnu stručnu podršku roditeljima u odgoju djece. Udruženje BH novinari takođe se u jednom dijelu svojih aktivnosti bavi medijskom i informacionom pismenošću. Recimo krajem 2020. godine ovo udruženje je sprovело istraživanje „Kapaciteti nevladinih organizacija i udruženja građana u oblasti medijske pismenosti“²³. Cilj ovog istraživanja kojim je obuhvaćeno 48 nevladinih organizacija koje se bave građanskim aktivizmom, demokratijom, ljudskim pravima i društvenim pitanjima je bio da utvrdi nivo medijske pismenosti u organizacijama civilnog društva. Asocijacija za medijsku edukaciju, demokratizaciju i istraživanja "Mediana" iz Tuzle postoji već nekoliko godina i do sada su organizovali niz projekata i radionica iz oblasti medijske pismenosti. U svom radu se uglavnom fokusiraju na djecu ali i nastavnike. Jedna od zapaženijih aktivnosti je bio projekat "Unapređenja medijske pismenosti nastavnika i učenika", čiji je cilj bio priprema prijedlog časa na kojima bi učenike/ce upoznati sa fenomenom lažnih informacija i načinima da ih prepoznaju. Društvo za medijsku kulturu iz Mostara je jedino udruženje iz Hercegovačko-neretvanskog kantona koje je posvećeno promociji medijske pismenosti²⁴. Njihov rad uglavnom je usmjeren na djecu kao najranjiviju grupu u kontekstu medijske pismenosti, ali i roditelje i nastavnike kao važne agente socijalizacije djece. Do sada su organizovali niz projekata i radionica: „Djeca i mediji“, „Sigurnost djece na internetu: digitalne navike, odgoj i zaštita“, „Medijskim odgojem do

¹⁶ <http://www.bhnovinari.ba>.

¹⁷ <http://www.media.ba>.

¹⁸ <https://medijskapismenost.raskrinkavanje.ba/>.

¹⁹ <https://media.ba/en/event/media-meets-literacy-sarajevo>.

²⁰ <https://media.ba/bs/project/mladi-za-bolje-medije>.

²¹ <https://www.media.ba/bs/press-release/nije-sve-sto-pise-istina>.

²² <https://media.ba/bs/project/izgradnja-otpornosti-na-dezinformacije-program-obuke-za-porodice-nastavnike-novinare-i-sir-0>.

²³ <https://bhnovinari.ba/bs/2020/12/07/istrazivanje-kapaciteti-nevladinih-organizacija-i-udruzenja-gradjana-u-oblasti-medijske-pismenosti/>.

²⁴ <https://dmkbih.org/>.

sretnog i bezbrižnog djetinjstva“, „Mediji u odgoju i obrazovanju“. Takođe sproveli su Istraživanje o medijskim navikama djece u -Hercegovačko- neretvanskoj županiji u periodu od 2018/2019. godine.

Kada su u pitanju mediji, ne postoji nijedna specijalizovana TV ili radio emisija na javnim servisima, ali i komercijalnim medijima koja je posvećena medijskoj i informacijskoj pismenosti. Ipak pozitivno je što se više medija (uglavnom lokalnih) iz BiH prošle godine (2021) uključilo i dalo svoj doprinos tokom obilježavanja Dana medijske pismenosti u BiH koje je organizovala neformalna Mreža za MIP u BiH uz pomoć Regulatorne agencije za komunikacije BiH. U tom kontekstu izdvajaju se radio „RadiYo Active“ iz Zenice koji je svaki radni dan tokom Dana medijske pismenosti u BiH (24.-31.10.2021.godine) dio svog jutarnjeg programa posvetio temama koje se tiču medijske pismenosti. Radio Ljubuški je u ovom periodu sproveo kampanju radio spotova „Manje ekrana, više igranja“, s ciljem podsticanja roditelja i djece na djetinjstvo sa što manje ekrana i mobilnih uređaja. Konačno Radio Usora, Radio ZOS i RTV USK su tokom Dana medijske pismenosti emitovale sadržaje koji su na različite načine tematizovali medijsku i informacijsku pismenost²⁵. Medijska pismenost kao tema je ipak zastupljenija u nekim specijalizovanim online portalima. Recimo portal Analiziraj.ba predstavlja media watchdog platform koja između ostalog posjeduje rubriku koja je u potpunosti posvećena medijskoj i informacijskoj pismenosti²⁶. U okviru ove rubrike objavljuju se stručne analize i tekstovi u kojima se problematiziraju neki od savremenih medijskih fenomena, ali izazova sa kojim se suočava društvo u medijski posredovanoj stvarnosti. Takođe, blog *Quantum of science*²⁷ predstavlja jedan od najpopularnijih blogova koji je posvećen nauci i borbi protiv antinauke i koji se kao takav u najširem smislu bavi medijskom i informacijskom pismenošću. Na ovom blogu koji uređuje Jelena Kalinić se može pronaći veliki broj stručnih i naučnih sadržaja koji na jednostavan način nastoje objasniti neke od komplikovanih naučnih problema i izazova.

Kada se prati rad zvaničnih institucija vlasti na kantonalnom i entitetskom nivou u kontekstu promocije medijske i informacijske pismenosti važno je istaći neke aktivnosti koje su bile zapažene u prethodnih nekoliko godina. Prije svega Vlada Kantona Sarajevo je u aprilu 2022. godine usvojila Strategiju razvoja medijske i informacijske pismenosti. Ovaj dokument predstavlja putokaz ka sveukupnom razvoju medijske i informacijske pismenosti u Kantonu Sarajevo. Strategija predstavlja inicijativu za prelazak na drugačije metode prenošenja informacija, i znanja, i transformativnom pristupu učenja pri čemu je medijska i informacijska pismenost instrument i resurs, okvir i poticaj da se olakša kontekstualizacija razumijevanja digitalnog okruženja.²⁸ Od početka školske 2021/2022. godine u drugi razred osnovnih škola u Republici Srpskoj uveden je predmet Digitalni svijet. U okviru ovog predmeta đaci, između

²⁵ Podaci o aktivnostima medija tokom Dana medijske pismenosti preuzeti iz agende koja je bila dostupna za učesnike Dana medijske i informacijske pismenosti 2021.

²⁶ <https://analiziraj.ba/category/medijska-i-informacijska-pismenost/>.

²⁷ <https://quantumofjk.blogspot.com/>.

²⁸ [https://mon.ks.gov.ba/sites/mon.ks.gov.ba/files/2022-](https://mon.ks.gov.ba/sites/mon.ks.gov.ba/files/2022-06/Strategija%20razvoja%20medijske%20i%20informacijske%20pismenosti.pdf)

[06/Strategija%20razvoja%20medijske%20i%20informacijske%20pismenosti.pdf](https://mon.ks.gov.ba/sites/mon.ks.gov.ba/files/2022-06/Strategija%20razvoja%20medijske%20i%20informacijske%20pismenosti.pdf).

ostalog uče o upotrebi digitalnih medija, razlici između digitalnih i analognih medija, pristojnoj online komunikaciji, čuvanju ličnih podataka, propitivanju istinosti sadržaja i sl. Za ovaj predmet ne postoji udžbenik nego priručnik²⁹ za nastavnike, na čijoj izradi je radilo 11 autora³⁰. Predmet „Digitalni svijet“ se od školske 2022/2023.godine izvodi i u trećim razredima osnovnih škola u Republici Srpskoj. Neke od osnovnih tematskih jedinica koje se obrađuju na ovom predmetu u trećem razredu su: Digitalno društvo, bezbjedno korišćenje digitalnih uređaja i algoritamski način razmišljanja.³¹

Ministarstvo saobraćaja i veza Republike Srpske i Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske su u periodu 2019-2022 u okviru projekta „Jačanje medijske pismenosti kod djece u Republici Srpskoj“ organizovali niz obuka i radionica za nastavnike i stručne saradnike, s ciljem da se oni ohrabre da razvijaju svijest svojih đaka o značaju svih medija u našem društvu, pravima djeteta na zaštitu bezbjednosti i privatnosti u medijima, kao i da ih poduče o načinima na koje mogu da iskoriste nove medije za svoj rad u školi. Iako se ne odnose usko na medijsku i informacijsku pismenosti potrebno je spomenuti projekte “Dositej” i “Škola budućnosti”. Naime, projekt “Dositej” u Republici Srpskoj pokrenulo Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske 2012. godine. Njim su obuhvaćene sve osnovne škole širom Republike Srpske. Ministarstvo porodice omladine i sporta Republike Srpske nedavno je organizovalo kampanju „Budi drugačiji, blokiraj hejt“ sa ciljem zaštite mladih kroz podizanje svijesti o govoru mržnje na internetu, te sajber nasilju i riziku koji ono predstavlja, ali i motivisanja ljudi da uče, djeluju i bore se za ljudska prava u onlajn i stvarnom svijetu.³² Takođe, projekt “Škola budućnosti” su 2014. godine pokrenuli Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo i Microsoft BiH, a u njemu učestvuje osam osnovnih škola iz Kantona Sarajevo.³³ Također, Ministarstvo civilnih poslova BiH u procesu je izrade Smjernica za razvoj medijske i informacijske pismenosti u BiH, za šta je formirana radna grupa, koja je izradila nacrt Smjernica. Brojne su, dakle, aktivnosti u svakom od klastera Mreže za MIP u BiH, no i dalje postoji potreba za njihovom boljom koordinacijom, komplementarnošću i strateškim pristupom.

5. Analiza iskazanih potreba članica MIP Mreže – fokus grupe i osnovni zaključci

U svrhu prikupljanja podataka o potrebama članica Mreže za MIP u BiH održan je radno-konsultativni sastanak sa predstavnicama Regulatorne agencije za komunikacije, te fokus

²⁹ Priručnik za predmet „Digitalni svijet“ za druge razrede osnovnih škola u Republici Srpskoj, dostupan na: https://www.rpz-rs.org/sajt/doc/file/web_portal/Korisni_materijali/Prirucnici_i_digitalni_svijet/Digitalni_svijet.pdf.

³⁰ <https://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/digitalni-svijet-u-osnovnim-skolama-daci-uce-o-uredajima-i-sigurnosti-ali-i>.

³¹ Nastavni program za predmet “Digitalni svijet” za treće razrede osnovnih škola u Republici Srpskoj, dostupno na: https://www.rpz-rs.org/sajt/doc/file/Novi_nastavni_programi/Redovna_nastava/2022/Digitalni_svijet_nastavni_program_za_3_razr%D0%B5d.pdf.

³² <https://medijskapismenost.ba/budi-drugaciji-blokiraj-hejt-naziv-je-kampanje-koja-skrece-paznju-na-problem-sirenja-govora-mrznje-na-internetu/>.

³³ https://media.ba/sites/default/files/mggm-policy_vucetic_0.pdf.

grupa sa predstavnicima organizacija i institucija koje su članice Mreže (iz reda medija: BHT; obrazovanja: COI Step by step i Asocijacija za medijsku edukaciju „Mediana“; institucija: Federalno ministarstvo prometa i komunikacija i Ministarstvo saobraća i veza u Vladi Republike Srpske; međunarodnih organizacija: UNESCO i OSCE; civilnog društva: „Mediacentar“ Sarajevo i Raskrinkavanje; te konačno i Društvo za promociju prirodnih nauka "Nauka i svijet").

Ukupno je poziv dobilo 10 učesnika, ali mu se odazvalo samo njih 5, što također može dati neki uvid u zainteresovanost članova za Mrežu. Sa učesnicima fokus grupe razgovarano je o različitim temama (uloga i značaj Mreže za MIP u BiH, organizacija i rad Mreže, aktivnosti, finansiranje, ciljevi rada Mreže, motivi za učešće u radu Mreže i sl.). U nastavku ćemo predstaviti osnovne zaključke.

Prva tema je bila posvećena prepoznavanju uloge i značaja Mreže za MIP u BiH. U tom kontekstu svi učesnici su istakli da je Mreža značajna i korisna i da može pomoći svim članicama da unaprijede svoj rad sa ciljem promocije medijske i informacijske pismenosti. Takođe neki od učesnika su istakli da je uloga Mreže važna i u kontekstu zajedničkog rada odnosno povezivanja različitih članica radi ostvarivanja konkretnih dugoročnih ciljeva, veće vidljivosti projektnih rezultata i sl.

U okviru druge teme koja se odnosila na organizaciju funkcionisanja Mreže, svi sagovornici su saglasni da je uloga Regulatorne agencije za komunikacije BiH u koordinaciji aktivnosti Mreže značajna i da je važno da i u budućnosti RAK bude odgovoran za ovu vrstu poslova. Jedan od razloga koji se navodi je činjenica da je RAK afirmisana i profesionalna javna institucija koja ima stabilan budžet koji ne zavisi od pojedinačnih projekata i aktivnosti. finansiranja. Osim toga RAK je već na sebe preuzeo obavezu da se kao državni medijski regulator bavi razvojem medijske i informacijske pismenosti. Svi učesnici su saglasni da je za efikasniji rad Mreže potrebno kreirati svojevrzne klustere, koji bi bili organizovani prema sličnim karakteristikama. U tom kontekstu neki od klastera koje su učesnici prepoznali su klaster akademska zajednica ili klaster civilno društvo. Sa druge strane bilo je govora i o formiranju klastera koji se mogu organizovati i prema zajedničkim temama, odnosno oblastima koje su u fokusu interesovanja kao što su zagovaranje i policy; analiza medijskih sadržaja; digitalne platforme; bezbjednost i sl. Osim toga, učesnici su takođe istakli da bi bilo korisno unutar Mreže formirati svojevrzni Savjetodavni odbor koje bi činili predstavnici pojedinih klastera. To bi prema njihovoj ocjeni dovelo do efikasnijeg rada Mreže u smislu organizacije pojedinačnih sastanaka i organizacije različitih zajedničkih aktivnosti.

Treća tema o kojoj se diskutovalo se odnosila na aktivnosti Mreže. U tom smislu, sagovornicu su istakli da su dosadašnje aktivnosti koje je Mreža organizovala uz koordinaciju Regulatorne agencije za komunikacije BiH kao što su sastanci i pokretanje web sajta, organizovanje sajma medijske i informacijske pismenosti u okviru obilježavanja sedmice medijske i informacijske pismenosti bile vrlo korisne ali da ima prostora da se broj aktivnosti uveća u narednom

periodu. Neki od konkretnih prijedloga u tom smislu su bili pokretanje godišnje konferencije medijske i informacijske pismenosti koja bi se mogla organizovati u okviru obilježavanja Dana medijske i informacijske pismenosti. Učesnici su ocjenili da bi ova konferencija predstavljala sjajnu priliku za razmjenu znanja iskustava ne samo sa učesnicima iz BiH nego i sa učesnicima iz regije i Evrope. Ova konferencija bi se vremenom mogla razviti u prepoznatljivi i reprezentativni događaj koji bi okupljao stručnjake iz oblasti, odnosno na neki način osigurala sistemsku godišnju produkciju kvalitetnih naučnih i stručnih sadržaja iz oblasti.

Kada je u pitanju finansiranje Mreže, što je bila četvrta tema o kojoj se diskutovalo, isključena je mogućnost bilo kakve vrste obaveznih članarina od kojih bi se finansirala Mreža. Naime, veliki broj članica, pogotovo iz civilnog društva, zapravo nema stabilan izvor prihoda nego njihovi budžeti su usko vezani različite projektne aktivnosti. Međutim, neki od učesnika su predložili da bi recimo članice Mreže iz civilnog društva mogle u okviru svojih projektnih aktivnosti budžetom planirati organizaciju sastanaka i nekih okruglih stolova te bi se na taj način posredno mogle finansirati neke od aktivnosti Mreže. Sa druge strane istaknuto je da je budžet Regulatorne agencije za komunikacije koji je predviđen za postojanje i funkcionisanje Mreže za početak dovoljan. Uz to potrebno je raditi i na snažnijoj podršci i uključivanju različitih međunarodnih institucija u organizaciju aktivnosti Mreže što bi takođe mogao da predstavlja jedan značajan izvor finansiranja.

Peta tema se odnosila na motive članica za angažmanom u Mreži. S obzirom na broj učesnika i učesnica, može se zaključiti da je zainteresovanost za učešće u radu Mreže relativno mala. Jedan od razloga može biti taj što suštinski Mreža još uvijek ne predstavlja dovoljno afirmisanu cjelinu čije aktivnosti nisu dovoljno vidljive i prepoznate od svih aktera iznutra, ali i izvana. To je zapravo pokazatelj da bi jedan od osnovnih ciljeva trebala biti veća afirmacija Mreže.

Ipak sa druge strane učesnici koji su se odazvali su bili više nego zainteresovani za učešće u radu Mreže jer su prepoznali da na Mreža može doprinijeti njihovoj većoj vidljivosti, odnosno većoj vidljivosti njihovih pojedinačnih projekata i aktivnosti. Sa druge strane motivacija učesnika u radu Mreže se ticala i činjenice da se u saradnji sa drugim članicama Mreže mogu postići kvalitetniji dugoročni rezultati. U tom kontekstu je recimo naglašeno zajedničko lobiranje prema donosiocima odluka (recimo u kontekstu uvođenja medijske i informacijske pismenosti u obrazovni sistem) snažnije ukoliko članice nastupaju kao dio Mreže.

Posljednja šesta tema se odnosila na ciljeve rada Mreže. U tom kontekstu učesnici su istakli da je potrebno odrediti kratkoročne, srednjoročne i dugoročne ciljeve. Kratkoročni ciljevi se tiču veće vidljivosti Mreže među samim članicama i potencijalnim novim članicama, zatim veće vidljivosti u medijima, kao i kreiranja specifičnog vizuelnog identiteta. Srednjoročni ciljevi u trajanju od tri do pet godina bi mogli između ostalog podrazumijevati organizaciju godišnje konferencije i zbornika/časopisa koja bi bili prepoznati od stručne i šire javnosti kao jedan od osnovnih izvora najaktuelnijih tema iz oblasti medijske i informacijske pismenosti. Za srednjoročne ciljeve predloženo je da se pokuša napraviti kvalitetnija saradnja sa postojećim Mrežama za medijsku i informacijsku pismenostu u regiji i Evropi. Konačno, dugoročni ciljevi

nisu zahvalni za prognozu, ali u dugoročne ciljeve se mogu uvrstiti stabilan i kontinuiran rad Mreže koja će biti prihvaćena kao snažan agens i važan igrač na polju razvoja medijske i informacijske pismenosti ne samo od članica Mreže nego i od strane donosioca odluka, međunarodnih organizacija, ambasada, fondacija i sl. S obzirom na to da ne postoji nikakva strategija razvoja medijske i informacijske pismenosti u BiH, otvara se prostor za Mrežu na čelu sa RAK-om da koristi svoje kapacitete kako bi na dnevni red donosioca odluka postavila ovu temu.

6. Ključne preporuke za strateški razvoj Mreže za MIP u BiH

Na osnovu analize dokumenata, dosadašnjih aktivnosti pojedinačnih članova Mreže za MIP u BiH, kao i zajedničkih aktivnosti same Mreže, te na osnovu razgovora sa predstavnicima Regulatorne agencije za komunikacije i predstavnicima članova Mreže, iskristalisalo se nekoliko ključnih preporuka za strateški razvoj Mreže za MIP u BiH.

1. Jedna od osnovnih preporuka je da Regulatorna agencija za komunikacije BiH ostane koordinator rada Mreže za MIP u BiH.

Regulatorna agencija za komunikacije BiH (RAK) je javna institucija koja ima siguran i stabilan izvor prihoda. Osim toga, RAK je kao odgovorna institucija na sebe preuzela obavezu, iako još uvijek barem formalno nije zakonski obavezna da to uradi, da se, kao državni medijski regulator, bavi temom medijske pismenosti što je u skladu sa revidiranom Direktivom EU o audiovizuelnim medijskim uslugama (AVM). U tom smislu se kao logična preporuka nameće da Regulatorna agencija za komunikacije BiH u početnim fazama razvoja Mreže nastavi da bude svojevrsni koordinatora aktivnosti u smislu pružanja logističke, a u određenoj mjeri i finansijske podrške za organizaciju i rad Mreže.

2. Za kvalitetnije funkcionisanje Mreže bilo bi potrebno i korisno da se u Regulatornoj agenciji za komunikacije BiH oformi poseban Sektor za medijsku i informacijsku pismenost.

Formiranje i funkcionisanje Mreže je odraz neke vrste strateškog promišljanja u kontekstu veće afirmacije i popularizacije medijske i informacijske pismenosti. S tim u vezi potrebno je učiniti napore kako bi se pokrenuo poseban Sektor za medijsku i informacijsku pismenost unutar Regulatorne agencije za komunikacije BiH. Naime, postojeći kapaciteti u Regulatornoj agenciji naprosto nisu dovoljni kako bi se na ozbiljan, odgovoran i strateški način promišljalo o radu Mreže.

3. Postojanje i funkcionisanje Mreže samo po sebi nije dovoljno, potrebno je raditi na većoj vidljivosti i afirmaciji Mreže na domaćoj i međunarodnoj sceni.

Kako bi funkcionisanje Mreže bilo dugoročno i održivo potrebno je animirati što veći broj domaćih aktera, a posebno donosilaca odluka, i međunarodnih institucija da se na neki način

uključuje (npr. usvajanje strategije razvoja MIP-a na nivou BiH koja će prepoznati ulogu Mreže i time dodatno dati legitimitet Mreži kao jednom od ključnih aktera na ovom polju) i podrže rad Mreže i da se samim tim u većoj mjeri uključuje u projekte koji se tiču medijske i informacijske pismenosti.

4. Kako bi se postigao veći kvalitet i efikasnost u radu Mreže preporučuje se formiranje svojevrsnih klastera unutar Mreže.

- a. Brža i efikasnija komunikacija je neophodna za kvalitetniji rad Mreže. U tom smislu predlaže se kreiranje klastera prema različitim kriterijumima:
 - i. Oblasti unutar polja medijske i informacijske pismenost: obrazovanje; civilno društvo; međunarodne institucije.
 - ii. Različite teme unutar polja medijske i informacijske pismenosti: zagovaranje i policy; kreiranje i analiza medijskih sadržaja; digitalne platforme; bezbjednost, lični podaci i autorska prava.
- b. Preporuka je da se iz svakog klastera odredi po jedan predstavnik koji bi bio zaduženi za komunikaciju unutar klastera i među klasterima.

5. Formirati Savjetodavni odbor koji će usistemiti i unaprijediti rad Mreže.

Savjetodavni odbor bi imao zadatak da se redovno sastaje i da dogovara zajedničke aktivnosti Mreže (recimo u smislu zajedničkog nastupa prema donosiocima odluka), i/ili pojedinih klastera, kao i nastojanja da se na neki način smanji dupliranje projektnih aktivnosti.

6. Preporuka je da jedna od prvih aktivnosti bude kreiranje prepoznatljivog i originalnog vizuelnog identiteta Mreže.

Veća vidljivost i afirmacija Mreže predstavljaju kratkoročne ciljeve. Efikasnije ostvarivanje ovih ciljeva se, između ostalog, može postići kvalitetnijim medijskim predstavljanjem odnosno originalnim vizuelnim identitetom (logotipom).

7. Preporučuje se da članice Mreže kreiraju i usvoje neku vrstu zajedničkog okvirnog dokumenta u vidu deklaracije, preporuka ili svojevrzne politike promocije medijske i informacijske pismenosti.

Članstvo u Mreži bi trebalo da bude dobrovoljno a kreiranje, odnosno potpisivanje zajedničkog dokumenta (deklaracije/preporuka/ciljeva) bi u isto vrijeme mogao predstavljati i neku vrstu „pristupnice“ Mreži.

8. Preporučuje se pokretanje godišnje stručno- naučne konferencije posvećene medijskoj i informacijskoj pismenosti koja bi doprinijela afirmaciji Mreže.

Godišnja konferencija posvećena medijskoj i informacijskoj pismenosti bi predstavljala pozitivan događaj iz više razloga:

- i. Povezivanje različitih zainteresovanih aktera iz BiH i regije.
- ii. Stvaranje kvalitetne baze stručnih i naučnih tekstova o savremenim trendovima iz oblasti medijske i informacijske pismenosti koje bi mogle biti objavljene u formi zbornika radova.
- iii. Kreiranje i održavanje kvalitetnih veza sa resornim ministarstvima i donatorima.

9. Preporučuje se organizovanje stručnih seminara i radionica po klasterima za članice Mreže zajedno sa drugim Mrežama u regiji i Evropi

Kvalitetnijem radu Mreže ali i pojedinih klastera, mogu biti od koristi različiti seminari, radionice, okrugli stolovi na kojima bi učestvovali akteri koji se bave medjiskom i informacijskom pismenošću iz regije i Evrope. Iskustva i znanja različitih aktera su neophodna kako bi se kvalitetnije pristupilo prepoznavanju i rješavanju problema na terenu.

10. Neki od ciljeva Mreže bi svakako trebali da se odnose na lobiranje i zagovaranje kreiranja strateških dokumenata na entitetskim i državnom nivou sa ciljem promocije i afirmacije medijske i informacijske pismenosti.

Izvori

1. Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, 2021. *eTwinningova tema za godinu 2021: Medijska pismenost i dezinformacije*, dostupno na: <https://aposo.gov.ba/hr/etwinningova-tema-za-godinu-2021-medijska-pismenost-i-dezinformacije/>
2. BH Novinari, 2020. *Istraživanje kapaciteta nevladinih organizacija i udruženja građana u oblasti medijske pismenosti*, dostupno na: <https://bhnovinari.ba/bs/2020/12/07/istrazivanje-kapaciteta-nevladinih-organizacija-i-udruzenja-gradjana-u-oblasti-medijske-pismenosti/>
3. Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Open Educational Resource MIL, dostupno na: <https://mip.unsa.ba/course/>
4. Medicentar, 2021. *Mladi za bolje medije*, dostupno na <https://media.ba/bs/project/mladi-za-bolje-medije>
5. Mediacentar, 2021. *Nije sve što piše istina*, dostupno na: <https://www.media.ba/bs/press-release/nije-sve-sto-pise-istina>
6. Mediacentar, 2019. *Izgradnja otpornosti na dezinformacije program obuke za porodice, nastavnike, novinare i širu javnost*, dostupno na <https://www.media.ba/bs/project/izgradnja-otpornosti-na-dezinformacije-program-obuke-za-porodice-nastavnike-novinare-i-siru>
7. Mediacentar, 2017. *Media Meets Literacy in Sarajevo*, dostupno na: <https://media.ba/en/event/media-meets-literacy-sarajevo>
8. Stokić, Vanja, 2021. *Digitalni svijet u osnovnim školama: Đaci uče o uređajima i sigurnosti ali i bontonu*, dostupno na: <https://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/digitalni-svijet-u-osnovnim-skolama-daci-uce-o-uredajima-i-sigurnosti-ali-i>
9. Tajčić, Lea, 2014, *Pred nama je još dug put*, dostupno na <https://www.media.ba/bs/magazin-medijska-politika-regulativa/lea-tajic-pred-nama-je-jos-dug-put>
10. Vajzović, Emir, Hibert, Mario, Turčilo, Lejla, Hajdarpašić, Lejla, Njuhović, Azemina, Kico, Elma, Ivazović, Azra, Krajišnik, Nedim, Pleh, Almir, Abdulahanović, Amina, Huskić, Sanel, Adilović, Emina, 2022. *Strategija razvoja medijske i informacijske pismenosti u oblasti obrazovanja u Kantonu Sarajevo*, dostupno na: <https://mon.ks.gov.ba/sites/mon.ks.gov.ba/files/2022-06/Strategija%20razvoja%20medijske%20i%20informacijske%20pismenosti.pdf>
11. Vajzović, Emir, Hibert, Mario, Turčilo, Lejla, Vučetić, Vuk, Silajdžić, Lamija, 2021. *Medijska i informacijska pismenost: dizajn učenja za digitalno doba*. Sarajevo: FPN. Dostupno na: https://fpn.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2021/04/MEDIJSKA-I-INFORMACIJSKA-PISMENOST-DIZAJN-UCENJA-ZA-DIGITALNO-DOBA_e-izdanje-1.pdf
12. Vučetić, Vuk. 2020. *Edukacija u oblasti medijske i informacijske pismenosti u Bosni i Hercegovini: Aktuelni problemi i preporuke*, dostupno na: https://www.media.ba/sites/default/files/mggm-policy_vucetic_0.pdf
13. Zvanični sajt Društva za medijsku kulturu iz Mostara, dostupno na: <https://dmkbih.org/>
14. Zvanični sajt udruženja Bh novinarti, dostupno na: <http://www.bhnovinari.ba>
15. Zvanični sajt Mediacentra, dostupno na: <http://www.media.ba>
16. Zvanični sajt portala Raskrinkavanje.ba, dostupno na: <https://medijskapismenost.raskrinkavanje.ba/>
17. Zvanična Facebook stranica Medijska i informacijska pismenost u BiH, dostupno na: <https://www.facebook.com/mipismenostbih>
18. Zvanična stranica Medijskapismenost.ba, dostupna na: <https://medijskapismenost.ba/>
19. Zvanična stranica Regulatorne agencije za komunikacije BiH, dostupno na: <https://rak.ba/hr/brdcst-media-literacy>
20. Zvanični sajt portala Analiziraj.ba, dostupno na: <https://analiziraj.ba/category/medijska-i-informacijska-pismenost/>
21. Zvanični sajt bloga Quantum of science, dostupno na: <https://quantumofjk.blogspot.com/>
22. Zvanični sajt Instituta za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, dostupno na: <https://fpn.unsa.ba/b/medijska-i-informacijska-pismenost/>

S ciljem efikasnijeg djelovanja u oblasti medijske i informacijske pismenosti u Bosni i Hercegovini, te sinhronizacije i koordinacije aktivnosti različitih aktera, izrađen je Dokument „**Neformalna mreža za razvoj Medijske i informacijske pismenosti u Bosni i Hercegovini: Smjernice za strateški razvoj**“.

Ova publikacija pruža detaljan pregled aktera Neformalne Mreže iz oblasti medijske i informacijske pismenosti (Mreže za MIP), kao i njihovih dosadašnjih aktivnosti u ovom polju. Također, u okviru izrade dokumenta, provedena je i Analiza iskazanih potreba članica MIP Mreže.

Konačno, dokument daje i **ključne preporuke za strateški razvoj Mreže za Medijsku i informacijsku**, koja je prepoznata kao jedan od potencijalnih ključnih aktera za razvoj medijske i informacijske pismenosti u Bosni i Hercegovini.

www.coe.int

Vijeće Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Čini je 46 država članica, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Vijeća Evrope su potpisnice Evropske konvencije o ljudskim pravima, instrumenta za zaštitu ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava nadzire implementaciju Konvencije u državama članicama.